

บทที่ 3

ศาลไทยกับการค้นหาข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

ในบทนี้จะกล่าวถึง หลักการพื้นฐานในระบบวิธีพิจารณาความ จากนั้นจะศึกษาถึงความหมาย ลักษณะคดี และขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก และระบบการไต่สวนคดีคุ้มครองผู้บริโภค

1. หลักการพื้นฐานในระบบวิธีพิจารณาความ

หลักการพื้นฐานสำคัญในกฎหมายวิธีพิจารณาความนั้นมีหลายหลักการ แต่หลักการที่ถือว่าเป็นหลักการพื้นฐาน ที่สมควรพิจารณาคือ¹

- 1.1 หลักการค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดี
- 1.2 หลักการฟังความทุกฝ่าย
- 1.3 หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย
- 1.4 หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว

1.1 หลักการค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดี

ในการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะเป็คดีประเภทใด ข้อเท็จจริงที่จะใช้ประกอบการพิจารณา เพื่อนำไปสู่การตัดสินคดีหรือมีคำสั่งใดๆ นั้น จะต้องปรากฏข้อเท็จจริงที่เพียงพอแก่การวินิจฉัยในคดีนั้นๆ ซึ่งการที่ศาลจะได้ข้อเท็จจริงมาประกอบการวินิจฉัยนั้นอาจได้มาโดยวิธีการหลายวิธี เช่นข้อเท็จจริงจากคำฟ้อง คำให้การ จากพยานประเภทต่างๆ หรือจากการที่ศาลแสวงหาข้อเท็จจริงเอง

แต่เดิมนั้นคำว่า “ข้อเท็จจริง” มาจากคำว่า “ข้อความจริง” โดยมีการบัญญัติถ้อยคำนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 กับคำว่า “ข้อความเท็จ” มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา แล้วเมื่อนำเอาคำว่า ข้อความจริงมาผสมกับข้อความเท็จ จึงเป็นคำว่า

¹ คีตงาม คงตระกูล, “ระบบไต่สวนในกฎหมายวิธีพิจารณาคดีปกครองไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น. 14.

“ข้อเท็จจริง” ซึ่งมีความหมายถึง มีข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง ข้อจริงอย่างหนึ่ง ซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องนำสืบพยานเพื่อให้ศาลได้วินิจฉัยและพิพากษาคดีต่อไป

ส่วนปัญหาข้อเท็จจริง ถ้าวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายได้แม่นยำแล้วก็อาจจะไม่ต้องมาหาปริมาณศัพท์ของข้อเท็จจริง โดยใช้วิธีที่ว่าถ้าข้อพิพาทข้อนี้ไม่ใช่ข้อกฎหมายก็เป็นข้อเท็จจริง ปัญหาข้อเท็จจริง อาจเกิดขึ้นได้ 3 ประเภท คือ²

(1) ปัญหาข้อพิพาทที่ได้แย้งกันเกี่ยวกับการกระทำของบุคคลว่าบุคคลใดกระทำการใดหรือไม่ เป็นปัญหาข้อเท็จจริง ส่วนใหญ่ของปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมักจะเกิดขึ้นในลักษณะนี้

(2) ปัญหาพิพาทกันเกี่ยวกับสภาพจิตใจของบุคคล การที่บุคคลทำอย่างนั้นทำไปในขณะที่นั้นสภาพจิตใจเป็นอย่างไร เจตนาหรือไม่ ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหรือไม่ รู้หรือไม่ สุจริตหรือไม่ ก็เป็นปัญหาข้อเท็จจริงลักษณะหนึ่งไม่น้อยไปกว่าปัญหาที่ว่าบุคคลกระทำการอะไรอย่างไร

(3) ข้อพิพาทที่ได้แย้งกันเกี่ยวกับเหตุการณ์ว่ามีการเกิดขึ้นหรือมีการอยู่หรือการสิ้นสุดไปของเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่ อย่างไร และข้อพิพาทที่ได้แย้งกันเกี่ยวกับความมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของวัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสภาวะการณ์ที่เป็นนามธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ปัญหาเหล่านี้ก็เป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเป็นปกติเช่นกันการพิพาทกัน หรือโต้เถียงกันเกี่ยวกับความมีอยู่หรือไม่มีอยู่อย่างไรของเหตุการณ์วัตถุ หรือสภาวะการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนี้ แม้จะไม่เกี่ยวกับการกระทำของบุคคล ไม่เกี่ยวกับสภาพจิตใจของบุคคลแต่โดยเนื้อหาก็คงเป็นปัญหาข้อเท็จจริง

จึงกล่าวได้ว่า ปัญหาข้อเท็จจริงก็คือ ปัญหาที่คู่ความโต้แย้งหรือโต้เถียงกัน พิพาทกันเกี่ยวกับการกระทำของบุคคลหรือสภาพจิตใจของบุคคล หรือการเกิดขึ้นหรือมีอยู่หรือไม่ของเหตุการณ์ สภาวะการณ์หรือสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนอะไรที่ไม่ใช่ 3 เรื่องนี้ย่อมเป็นปัญหาข้อกฎหมาย

การที่จะใช้ความรู้ของศาลมาตัดสินปัญหาข้อเท็จจริง หรือจะใช้สิ่งที่ไม่ใช่พยานหลักฐานมาตัดสินปัญหาข้อเท็จจริงไม่ได้ ต้องใช้พยานหลักฐานมาตัดสินปัญหาข้อเท็จจริง

²จรัญ ภัคดีธนากุล, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ หจก.จิรัชการพิมพ์, 2549), น. 29-30.

และพยานหลักฐานที่จะเอามาใช้เป็นหลักในการวินิจฉัย ปัญหาข้อเท็จจริงนี้ต้องเป็นพยานหลักฐานในสำนวนคดีเรื่องนั้นด้วย จะใช้พยานหลักฐานนอกสำนวนของศาลมาตัดสินคดีไม่ได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 สามารถสรุปหลักกฎหมายได้ว่า ถ้าคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริง ก็มีหน้าที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นหมายความว่า ถ้าเป็นปัญหาข้อเท็จจริงแล้วต้องพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐาน ศาลจะใช้ความรู้ของศาลมาตัดสินปัญหาข้อเท็จจริงในคดีไม่ได้ แม้ว่าจริง ๆ ศาลจะไปรู้เรื่องจริงมา และจะใช้สิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่พยานหลักฐานมาตัดสินข้อเท็จจริงในทางอรรถคดีก็ไม่ได้เช่นกัน ต้องใช้พยานหลักฐานเท่านั้น³

1.2 หลักการฟังความทุกฝ่าย

หลักการฟังความทุกฝ่ายถือเป็นหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ (natural justice) ซึ่งแต่เดิมเป็นหลักในทางกฎหมายวิธีพิจารณาความของศาล และใช้บังคับในกรณีที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้หรือบัญญัติไว้ไม่เพียงพอ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ถือเป็นปฏิบัติมาเป็นเวลานานถือว่าเป็นมาตรการขั้นต่ำสุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน หลักการนี้น่าจะถือว่ามีต้นกำเนิดจากมหาบัตร (magna carta) ของประเทศอังกฤษ⁴ โดยยึดแนวความคิดที่ว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกควรและอะไรคือสิ่งที่ไม่ถูกต้อง โดยเห็นว่าในสังคมมีหลักเกณฑ์ที่ถูกและผิดเป็นภาวะวิสัย (objective) ที่ไม่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและสถานที่ และมนุษย์สามารถที่จะค้นพบกฎเกณฑ์ที่ถูกผิดนั้นได้ด้วยเหตุผลที่ได้จากการฟังความสองฝ่ายนั่นเอง และจากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ ทำให้การจะวินิจฉัยข้อพิพาทของศาลต้องยึดถือหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติอย่างเคร่งครัด⁵

³ เพิ่งอ้าง, น. 53-54.

⁴ มาตรา 39 ของมหาบัตร (magna carta) ของประเทศอังกฤษ กำหนดไว้ว่า “no freeman shall be taken and imprisoned or disseized or exiled or in any way destroyed, nor will we go upon him nor send upon him except by the lawful judgement of his peers and by the law of land” โปรดดูเพิ่มเติมใน กมลชัย รัตนสภาวะ, หลักกฎหมายวิธีปฏิบัติในชั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของกลุ่มประเทศคอมมอนเวลท์, วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 15, ฉบับที่ 4, น. 7 (ธันวาคม 2528).

⁵ H.W.R Wade, Administrative Law, 5th edition, (Oxford: Clarendon Press 1983), p.424.

หลักการฟังความทุกฝ่ายมีรากฐานมาจากแนวความคิดที่ว่า ผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดยอมถูกจำกัดในการรับรู้ข้อเท็จจริง และบุคคลที่จะรู้ข้อเท็จจริงได้ดีที่สุดก็คือบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิจากคำวินิจฉัยนั่นเอง ฉะนั้นการรับฟังข้อเท็จจริงต่างๆ จากบุคคลดังกล่าวยอมทำให้ผู้ที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องเหมาะสม⁶

หลักการนี้ในประเทศสหรัฐอเมริกานำไปใช้ในรูปของหลัก due process of law ซึ่งมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ การรับฟังการไต่สวน(hearing) และหลักการแจ้งให้ทราบก่อนล่วงหน้า (notice)⁷

โดยสิทธิของผู้มีส่วนได้เสียจะมีลักษณะเช่นเดียวกับสิทธิของจำเลยในคดีอาญา กล่าวคือโดยทั่วไปผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ถูกกระทบสิทธิในการกระทำขององค์กรฝ่ายปกครองจะมีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณา

หลักเกณฑ์นี้ก็ได้รับการยอมรับในประเทศฝรั่งเศสในรูปของหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย (les principes generaux du droit) โดยมีการนำหลักการฟังความสองฝ่ายมาใช้ในรูปของ

(1) การใช้สิทธิในการป้องกันตนเอง (droits de la de'fense)

(2) การยอมรับหลักการไม่มีส่วนได้เสียในรูปหลักความปราศจากอคติ (impartialite)⁸

หลักการฟังความทุกฝ่ายที่ตั้นต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความฝ่ายตรงข้ามในการโต้แย้งหรือหักล้างเอกสารในคดีนั้นๆ ด้วย ลอร์ดเดนนิ่งได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าสิทธิในการรับฟังความทุกฝ่ายเป็นสิทธิที่มีค่ากว่าสิ่งใดนั้นหมายความว่าต้องรวมเอาสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการที่จะได้รับรู้เกี่ยวกับคดีที่เขาถูกฟ้องไว้ด้วย และต้องได้รับรู้ถึงพยานหลักฐานที่ถูกกล่าวอ้างและคำ

⁶ สมศักดิ์ อินทร์พันธ์, “วิธีพิจารณาความของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางปกครองในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), น. 37.

⁷ Patricia A.Hollander, Legal Handbook for Educators (Boulder, Colo: Westview Press, 1978) ,p. 22.

⁸ H.W.R Wade ,*supra note 5*, p. 469.

กล่าวหาที่กระทบต่อตัวเขา และเขาจะต้องได้รับโอกาสในการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในการโต้แย้งดังกล่าวด้วย⁹

การพิจารณาคดีของศาลไม่ว่าคดีแพ่ง คดีอาญา เป็นสิทธิของคู่ความในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ หลักการนี้มีความสำคัญที่สุดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนและให้ความสำคัญต่อความเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายของประชาชน โดยให้โอกาสคู่ความทราบถึงคำฟ้อง คำให้การของคู่ความซึ่งกันและกันอย่างเพียงพอ และมีโอกาสโต้แย้งคัดค้านแสดงความคิดเห็นของตนตลอดจนแสดงพยานหลักฐานต่างๆของตนด้วย และเพื่อให้การแสดงผลพยานหลักฐานหรือข้อโต้แย้งของคู่ความในฐานะผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายมีความเป็นไปได้อีกจะต้องให้สิทธิแก่เขาในการขอตรวจดูเอกสารที่จำเป็นด้วย¹⁰

1.3 หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หมายถึงการเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ ด้วยเหตุนี้การดำเนินกระบวนการพิจารณาจะต้องทำในลักษณะที่ให้ผู้มีส่วนร่วมในคดีสามารถให้การหรือแถลงข้อความต่างๆต่อศาลได้ด้วยวาจา หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผยจึงสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา เพราะหากไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาแล้ว ประชาชนก็ไม่อาจเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้¹¹

1.4 หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว

ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งและคดีอาญานั้นมีหลักเกณฑ์ที่ร่วมกันคือขั้นตอนการดำเนินคดีที่มีรูปแบบเป็นทางการ มีการดำเนินคดีด้วยวาจาและเปิดเผยต่อสาธารณชน

⁹H.W.R Wade and C.F.Forsyth, Administrative Law, 8 th edition, (Oxford: University Press, 2000), p. 506.

¹⁰ คีตงาม คงตระกูล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 1, น. 18.

¹¹ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์, วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ: ศึกษากรณีของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศกับศาลรัฐธรรมนูญไทย, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, น. 17 (ธันวาคม 2545).

ความรวดเร็วในการดำเนินคดีเป็นข้อเรียกร้องต่อกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ ดังนั้น ในคดีเล็กน้อยๆ และคดีที่ไม่มีข้อยุ่งยาก กฎหมายจึงได้กำหนดวิธีการพิเศษเพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องดังกล่าว¹²

แต่อย่างไรก็ตามหลักการพื้นฐานทั่วไปที่ทุกระบบวิธีพิจารณาความต้องมี คือ หลักการค้นหาข้อเท็จจริง หลักการฟังความทุกฝ่าย หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย หลักการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว ซึ่งหลักการต่างๆ ที่กล่าวมานี้เป็นหลักการที่แม้ไม่มีบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรก็ต้อง ถือว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ศาลจะต้องนำมาใช้ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วย¹³

2. กระบวนพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

2.1 ความหมายและลักษณะคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 196 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2551 บัญญัติว่า

“ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้องเพียงขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธหรือตามสัญญาเป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย โจทก์จะยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องขอให้ศาลพิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดก็ได้

ถ้าศาลเห็นว่าคดีตามวรรคหนึ่งนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่ว่าโจทก์จะยื่นคำขอตามวรรคหนึ่งหรือไม่ ให้ศาลมีคำสั่งให้นำบทบัญญัติในหมวดนี้ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมิโนสาเร่ เว้นแต่มาตรา 190 จัตวา มาใช้บังคับแก่คดีเช่นนั้นได้

ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมแล้วดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้”

จากบทบัญญัติกฎหมาย จะเห็นได้ว่า คำว่า “คดีไม่มีข้อยุ่งยาก” ไม่ใช่ชื่อกฎหมายให้ไว้ แต่เป็นมาตราที่บัญญัติว่าคดีสามัญบางคดีซึ่งศาลเห็นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากก็ให้ศาลมี

¹² คณิต ถน นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาคการดำเนินคดี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2548), น. 399.

¹³ คีตงาม คงตระกูล, อ่างแล้ว เชิงอรุณที่ 1, น. 19-20.

อำนาจดำเนินคดีเช่นคดีมโนสาเร่ได้¹⁴ แต่อย่างไรก็ตามแม้คดีไม่มีข้อยุ่งยากจะถูกบัญญัติอยู่ในหมวดเดียวกับวิธีพิจารณาความคดีมโนสาเร่ แต่ทั้งสองคดีนี้เป็นคนละประเภทกัน เพียงแต่คดีไม่มีข้อยุ่งยากจะนำวิธีพิจารณาของคดีมโนสาเร่มาใช้เป็นส่วนใหญ่โดยยังมีบทบัญญัติพิเศษสำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นการเฉพาะดังนั้น คำว่า “คดีไม่มีข้อยุ่งยาก” จึงเป็นเพียงคำที่ยืมมาใช้ในทางปฏิบัติเพื่อเรียกคดีสามัญที่ไม่มีข้อยุ่งยากนี้เพื่อให้สั้นและเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คดีไม่มีข้อยุ่งยากจึงเป็นคดีสามัญที่ศาลเห็นว่าเป็นคดีประเภทที่อาจพิจารณาและพิพากษาคดีให้เสร็จไปโดยง่ายเพราะไม่มีประเด็นพิพาทที่ยุ่งยาก จึงบัญญัติวิธีพิจารณาคดีไว้เป็นพิเศษ

คดีไม่มีข้อยุ่งยากตามที่กล่าวไว้ในมาตรา 196 จะต้องเป็นคดีที่มีพยานเอกสารเป็นสำคัญ ซึ่งคดีที่มีลักษณะเช่นนี้ จำเลยมักจะไม่มีข้อต่อสู้ หรือมีข้อต่อสู้แต่มีข้อต่อสู้ที่แท้จริงตามปกติใจก็จึงเป็นผู้ชนะคดี อย่างไรก็ตามบางคดีอาจมีข้อยุ่งยากก็ได้ มาตรา 196 จึงได้กำหนดให้ศาลคำนึงถึงด้วยว่าคดีนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีมีข้อยุ่งยากหรือไม่ มาตรา 196 จึงได้แบ่งคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ดังนี้

1. ต้องเป็นคดีสามัญ เพราะถ้าเป็นคดีมโนสาเร่แล้วก็ตกอยู่ภายใต้ข้อบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ ไม่ใช่เรื่องคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

2. คดีซึ่งโจทก์ฟ้องขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามสัญญา เป็นหนังสือซึ่งปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นสัญญาอันแท้จริงมีความสมบูรณ์และบังคับได้ตามกฎหมาย คำว่า “จำนวนเงินแน่นอน” ความหมายคือ จำนวนอันอาจคำนวณกันได้เป็นที่แน่นอน¹⁵ ไม่ว่าจำนวนเงินที่เรียกร้องจะมีมากเพียงใด และต้องเป็นการฟ้องขอให้บังคับให้ชำระเงินในลักษณะเป็นการชำระหนี้เฉพาะเจาะจงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213¹⁶ โดยขอเฉพาะให้ชำระเงินเท่านั้น ไม่ใช่ขออย่างอื่นด้วย ถ้าขออย่างอื่นด้วย แม้ศาลเห็นว่าไม่น่าจะมีข้อยุ่งยากและพิจารณา

¹⁴พิพัฒน์ จักรางกูร,คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2536),น. 555.

¹⁵เพ็ญอ่าง.

¹⁶ไพโรจน์ วายุภาพ,คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, พิมพ์ครั้งที่ 8, ปรับปรุงใหม่ให้รับกับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฉบับที่ 24, 2551, น. 116.

ง่ายเพียงใด ก็ต้องพิจารณาเป็นคดีสามัญกรรมดาหรือคดีแพ่งสามัญทั่วไป¹⁷ คดีประเภทนี้เป็นเรื่องสัญญา ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้¹⁸

- (ก) เป็นคดีที่ฟ้องขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามสัญญา
- (ข) สัญญานั้นต้องทำเป็นหนังสือ
- (ค) หนังสือสัญญานั้นต้องแท้จริง
- (ง) สัญญานั้นต้องมีความสมบูรณ์
- (จ) สัญญานั้นต้องบังคับได้ตามกฎหมาย

(ก) เป็นคดีฟ้องขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามสัญญา คดีประเภทนี้เป็นเรื่องของสัญญา ซึ่งอาจเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่ไม่มีชื่อ เช่นสัญญาเล่นแชร์เปียฮวย หรือเป็นเอกเทศสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เช่นสัญญาซื้อขาย เช่าทรัพย์ กู้ยืมเงิน ค้ำประกัน จำนอง เป็นต้น รวมทั้งสัญญาแบ่งปันทรัพย์มรดกที่เป็นตัวเงินด้วย

การขอให้ชำระเงินตามสัญญาดังกล่าวต้องเป็นกรณีที่สัญญานั้นเป็นมูลคดีก่อให้เกิดความรับผิดให้ต้องชำระเงิน การสมรสเป็นสัญญาก่อให้เกิดสถานะทางกฎหมายเป็นสามีภรรยา อันส่งผลให้ต้องจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1598/38 การฟ้องให้ชำระค่าอุปการะเลี้ยงดูจึงไม่ใช่การฟ้องให้ชำระเงินตามสัญญาจึงไม่ใช่คดีไม่มีข้อยุ่งยาก สำหรับค่าอุปการะเลี้ยงดูระหว่างบิดา มารดา และบุตร ก็เช่นเดียวกัน

สำหรับข้อที่ว่าเป็นจำนวนเงินที่แน่นอน ซึ่งไม่จำกัดว่าสูงเพียงใดก็ได้ นั้น จะต้องเป็นการฟ้องขอบังคับให้ชำระเงินตามสัญญานั้นโดยตรงในลักษณะเป็นการชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213 วรรคหนึ่ง เช่นการฟ้องให้ชำระเงินที่กู้ยืมคืน หรือฟ้องให้ชำระราคาซื้อขายสินค้า หรือฟ้องให้ชำระค่าเช่าตามสัญญาเช่าทรัพย์ เป็นต้น ส่วนการที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามสัญญาทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกค่าเสียหายตาม มาตรา 213 วรรคท้ายนั้น เป็นจำนวนเงินที่ไม่แน่นอนจึงไม่ถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก เช่นการฟ้องเรียกค่าเสียหายตามสัญญาเช่าซื้อ เป็นต้น เว้นแต่จะมีการรับสภาพหนี้เป็นจำนวนแน่นอน โดยทำเป็นหนังสือว่าจะชดใช้จำนวนเท่าไรจึงจะถือว่าเป็นจำนวนที่แน่นอน แต่เมื่อฟ้องขอให้ชำระเงินตามสัญญาเป็นจำนวนแน่นอนแล้ว มีการคิดดอกเบี้ยในอัตราที่แน่นอนด้วยก็ยังคงถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

¹⁷พิพัฒน์ จักรางกูร, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 14*, น. 555.

¹⁸ไพโรจน์ วายุภาพ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 16*, น. 115-119.

(ข) สัญญานั้นต้องทำเป็นหนังสือ การที่กำหนดเฉพาะสัญญาที่ทำเป็นหนังสือจึงจะเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้นเนื่องจากหนังสือเป็นพยานเอกสารซึ่งเป็นพยานหลักฐานที่มีน้ำหนัก ศาลมักจะเชื่อฟังตามหนังสือสัญญานั้นยิ่งกว่าพยานบุคคล หากโจทก์ฟ้องโดยมีหนังสือสัญญาเป็นพยานหลักฐานก็ย่อมทำให้คดีวินิจฉัยได้โดยง่าย จึงอาจพิจารณารวบรวมไม่ต้องสืบพยานบุคคลมากมายก็ได้

สัญญาที่ทำเป็นหนังสือนั้นอาจจะทำขึ้นเนื่องจากมีกฎหมายบัญญัติบังคับให้ต้องทำเป็นหนังสือ เช่นสัญญาเช่าซื้อ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 572 หรือต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนอยู่แล้ว เช่น สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ตามมาตรา 456 หรือที่มีกฎหมายบัญญัติบังคับให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้ เช่นสัญญากู้ยืมเงินเกินกว่า 2,000 บาทตามมาตรา 653 รวมทั้งกรณีที่ไม่มีการบัญญัติไว้ดังกล่าว แต่คู่สัญญาตกลงทำสัญญาเป็นหนังสือกันเอง แม้กฎหมายจะให้ทำสัญญาด้วยวาจาได้ก็ตาม เช่น สัญญาเล่นแชร์เปียฮวย กรณีนี้อาจทำหนังสือสัญญาขึ้นภายหลังทำสัญญาและหนังสือสัญญาดังกล่าวลงลายมือชื่อผู้ต้องรับผิดชอบฝ่ายเดียวไม่จำเป็นต้องลงลายมือชื่อทั้งสองฝ่าย

แต่กรณีที่ไม่ได้ทำสัญญาเป็นหนังสือ หากมีหลักฐานเป็นหนังสือเท่านั้น เช่นจดหมายโต้ตอบระหว่างผู้ให้กู้กับผู้กู้ เป็นต้น ไม่ถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

(ค) หนังสือสัญญานั้นต้องแท้จริง หนังสือสัญญาที่อ้างเป็นพยานหลักฐานในการฟ้องร้อง หากเป็นเอกสารปลอมย่อมไม่ใช่เอกสารที่แท้จริง ไม่ถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ต่างกับกรณีที่เป็นหนังสือสัญญาที่แท้จริงซึ่งคู่สัญญาได้ทำขึ้น แต่มีข้อความไม่ตรงกับความจริงหรือที่เรียกว่าเอกสารเท็จ

(ง) สัญญานั้นต้องสมบูรณ์ สัญญาเกิดจากการแสดงเจตนา สัญญาที่นำมาฟ้องอาจไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุที่มีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนซึ่งเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 เช่น คดีที่ฟ้องให้ชำระเงินที่กู้ยืมไปซื้อยาเสพติดให้โทษมาจำหน่าย หรือการแสดงเจตนาอันบกพร่องอันเนื่องมาจากความสำคัญผิดซึ่งเป็นโมฆะ ตามมาตรา 156 หรือกลฉ้อฉลซึ่งถูกบอกล้างแล้ว ตามมาตรา 159 หรือการข่มขู่ซึ่งถูกบอกล้างแล้ว ตามมาตรา 164 หรือบกพร่องด้วยความสามารถ เช่น สัญญาที่ทำโดยผู้เยาว์ ตามมาตรา 21 คนไร้ความสามารถ ตามมาตรา 28 หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ตามมาตรา 34 ซึ่งถูกบอกล้างแล้ว

(จ) สัญญานั้นต้องบังคับได้ตามกฎหมาย สัญญาที่คู่สัญญาได้ทำขึ้นแต่บังคับไม่ได้ตามกฎหมายอาจเป็นสัญญาที่ขาดอายุความแล้ว แม้จำเลยจะไม่ยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้และศาลยกขึ้น

วินิจฉัยเองไม่ได้ทำให้ต้องพิพากษาบังคับให้ตามสัญญาได้ก็ตามก็ไม่ใช่คดีไม่มีข้อยุ่งยาก เพราะถ้าคดีนั้นขาดอายุความแล้วย่อมมีช่องทางที่จำเลยจะยกขึ้นต่อสู้ได้ อันทำให้คดีมีประเด็นซับซ้อนได้ หรือหนังสือสัญญากู้ยืมเงินจำนวน 100,000 บาท ที่ทำขึ้น หากลงลายมือชื่อผู้ให้กู้ฝ่ายเดียว ผู้กู้ไม่ได้ลงลายมือชื่อไว้ด้วย ย่อมฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 ต้องถือว่าสัญญาที่นำมาฟ้องนั้นบังคับตามกฎหมายไม่ได้ ถ้าโจทก์ฟ้องเรียกเงินกู้คืน และปรากฏตั้งแต่ชั้นตรวจฟ้อง ศาลต้องยกฟ้องทันที ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 วรรคหนึ่ง แต่ถ้าศาลไม่ยกฟ้องโดยรับฟ้องไว้พิจารณา ก็จะสั่งให้พิจารณาแบบคดีไม่มีข้อยุ่งยากไม่ได้ หรือว่าหนังสือใดๆที่ทำขึ้นนั้นหากเป็นกรณีที่กฎหมายบังคับให้ต้องติดอากรแสตมป์ หากไม่ได้ปิดอากรแสตมป์ให้ครบถ้วน ย่อมอ้างเป็นพยานหลักฐานในคดีไม่ได้ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 118 และคดีที่โจทก์ฟ้องโดยอาศัยสัญญาดังกล่าวจึงไม่ใช่คดีไม่มีข้อยุ่งยาก

3. คดีซึ่งโจทก์ฟ้องขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงินซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธ คดีประเภทนี้เป็นเรื่องตัวเงินซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้¹⁹

(ก) เป็นคดีฟ้องขอให้ชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงิน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 898 แบ่งออกเป็นตัวแลกเงิน ตัวสัญญาใช้เงิน และเช็ค ผู้ที่จะเป็นโจทก์ฟ้องคดีให้ชำระเงินตามตัวเงินอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวอาจเนื่องจากการใช้สิทธิไล่เบี้ยเพราะผู้จ่ายไม่รับรองหรือไม่ใช้เงิน โดยผู้ยื่นเป็นผู้ทรงตามมาตรา 959 หรือผู้สละหลังหรือผู้อวัลตามมาตรา 967 วรรคหนึ่ง โดยอาจฟ้องให้บุคคลเหล่านั้นเป็นจำเลยร่วมกันก็ได้ ตามมาตรา 967 วรรคสอง

สำหรับผู้จ่ายเงินซึ่งอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือธนาคารซึ่งเป็นนิติบุคคลซึ่งไม่ได้รับรองตัวเงินนั้นอยู่ในฐานะบุคคลภายนอกไม่ต้องรับผิดชอบตามตัวเงินนั้นจึงไม่อาจถูกฟ้องในมูลหนี้ตัวเงินได้เลย

การฟ้องให้รับผิดชอบตามตัวเงินดังกล่าวต้องเป็นการฟ้องให้ชำระเงินซึ่งเป็นหนี้เงินซึ่งไม่จำกัดจำนวนเงินที่เรียกร้องจะสูงเพียงใดก็ได้ และฟ้องเรียกเงินตามตัวเงินหลายฉบับรวมกันมาก็ได้ แต่ถ้าผู้ทรงฟ้องเรียกตัวเงินคืนจากผู้ไม่มีสิทธิ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 905 มิใช่ฟ้องให้ชำระเงินย่อมไม่ใช่คดีไม่มีข้อยุ่งยาก

¹⁹ไพโรจน์ วายุภาพ, *อ้างแล้ว* เซึ่งอรรถที่ 16, น. 114-115.

(ข) ตัวเงินนั้นถูกปฏิเสธการรับรองหรือการชำระเงิน การฟ้องให้ชำระเงินตามตัวเงินที่จำกัดเฉพาะว่าต้องเนื่องมาจากถูกปฏิเสธการรับรองหรือการใช้เงินนั้นแสดงว่าต้องมีการยื่นตัวเงินให้ผู้จ่ายรับรองหรือใช้เงินแล้ว สำหรับการยื่นให้รับรองไม่อาจใช้กับกรณีตัวสัญญาใช้เงินได้ เพราะตัวสัญญาใช้เงินผู้ส่งจ่ายเงินตนเอง จึงไม่มีการยื่นให้รับรองโดยสภาพ

ส่วนกรณีผู้ส่งจ่ายได้ใช้เงินไปตามตัวแลกเงินโดยมีการซื้อลดหรือประมาณเงินแล้วอย่างร้ายแรง หรือผู้จ่ายซึ่งเป็นธนาคารที่ได้ใช้เงินไปโดยประมาณเงินแล้ว ซึ่งผู้ส่งจ่ายสามารถฟ้องให้รับผิดชอบใช้เงินคืน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 949 หรือมาตรา 1009 แล้วแต่กรณีมิใช่เป็นการฟ้องให้รับผิดชอบเพราะเหตุที่ปฏิเสธไม่รับรองหรือไม่ใช้เงินจึงไม่ใช่คดีไม่มีข้อยุ่งยาก

สำหรับการขอให้ชำระเงินเป็นจำนวนที่แน่นอนนั้น จำนวนเงินตามตัวเงินย่อมแน่นอนเสมอ แม้มีคำขอให้ชำระดอกเบี้ยในอัตราที่แน่นอนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 968(2) รวมมาด้วยกันก็ยิ่งถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากอยู่นั่นเอง

ผู้เขียนมีความเห็นว่า มาตรา 196 นั้นได้บัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลที่จะใช้ดุลพินิจว่าคดีใดเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของศาลทั้งหลายว่า ดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละท่านหรือของศาลต่างๆ อาจจะไม่เหมือน ตัวอย่างเช่น ในคู่มือวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยากของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ได้ใช้วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากกับคดีต่อไปนี้²⁰

1. คดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสี่พันบาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา(คดีมโนสาเร่)แต่ปัจจุบันได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวนเงินในคดีมโนสาเร่ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดขยายเป็นคดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาท

2. คดีฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินจำนวนแน่นอนตามตัวเงิน ซึ่งการรับรองหรือการชำระเงินตามตัวเงินนั้นได้ถูกปฏิเสธ (คดีไม่มีข้อยุ่งยาก)

3. คดีฟ้องขอให้จำเลยชำระเงินจำนวนแน่นอนตามสัญญา (คดีไม่มีข้อยุ่งยาก)

ดังต่อไปนี้

²⁰ ศาลแพ่งกรุงเทพใต้, คู่มือวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก, พิมพ์ครั้งที่

3.1 สัญญากู้ยืมเงิน

3.2 สัญญากู้ยืมเงินและสัญญาค้ำประกัน

3.3 สัญญากู้ยืมเงินและจำนอง

3.4 สัญญากู้ยืมเงิน ค้ำประกัน และจำนอง

ส่วนสำหรับคดีเข้าซื้อนั้นจากการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาคดีเข้าซื้อในศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ระหว่างวันที่ 22-23 มิถุนายน 2539 ณ จังหวัดเพชรบุรี สรุปผลได้ว่า บริษัทผู้ให้เข้าซื้อต่างๆ ไม่อาจยื่นคำฟ้องเรียกค่าเสียหายจำนวนเป็นเงินที่แน่นอน เพื่อขอให้ศาลมีคำพิพากษาได้ จึงไม่อาจนำคดีเข้าซื้อมาพิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ โดยให้เหตุผลว่า บริษัทผู้เข้าซื้อต่างๆ เป็นโจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหาย ค่าขาดราคา ค่าขาดประโยชน์ แตกต่างกัน อีกทั้งการยึดรถคืนหรือการฟ้องก่อนระยะเวลาเข้าซื้อครบกำหนด ซึ่งแนวทางการฟ้องคดีของโจทก์นี้ ยังไม่ชัดว่าจำนวนเงินที่ผู้เข้าซื้อและผู้ค้ำประกันต้องชำระตามสัญญาเข้าซื้อนั้นๆ เป็นจำนวนเงินที่แน่นอนหรือไม่ ทั้งเป็นการเรียกค่าเสียหายทำนองเบี้ยปรับ²¹

ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นด้วยกับนโยบายของศาลแพ่งกรุงเทพใต้ที่ออกหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการกำหนดว่าคดีประเภทใดเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากและนอกจากนี้ปรากฏว่าในทางปฏิบัติมีศาลบางศาลนำจำนวนทุนทรัพย์มาวางเป็นเงื่อนไขการใช้วิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนจะขอวิเคราะห์ในบทวิเคราะห์ต่อไป

2.2 วัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

ปัญหาที่สำคัญยิ่งในการพิจารณาคดีก็คือความล่าช้าและยุ่งยากซับซ้อนของกระบวนการพิจารณา ซึ่งกฎหมายได้พยายามที่จะลดและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว สะดวก และประหยัด โดยกำหนดวิธีพิจารณาความต่างๆ สำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก คือ กฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความล่าช้าของกระบวนการพิจารณาคดี เพื่อให้คดีสามัญที่ปรากฏพยานหลักฐานในเบื้องต้นแน่ชัดว่าจำเลยไม่มีทางต่อสู้คดีได้รับการพิจารณาโดยรวบรัดดีกว่าสามัญโดยทั่วไป

²¹ เฟื่องอ้าง, น. 3.

2.3 ขั้นตอนการดำเนินการกระบวนพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

2.3.1 ศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญ จึงทำให้ทนายของคดี มีข้อที่จะนำมาพิจารณาว่าคดีนั้นเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยากหรือไม่ แต่ในทางปฏิบัติ ได้มีหลักเกณฑ์กำหนดทนายออกเป็นแนวทาง คือ ถ้าคดีข้อพิพาทนั้นแม้จะไม่มีข้อยุ่งยากก็ตาม แต่ถ้าจำนวนทนายไม่เกิน 3 แคนบาท หากโจทก์มาดำเนินการฟ้องที่ศาลแขวง ศาลจะปรับเข้าเป็นคดีมีโนสาเร่หมด ในทางปฏิบัติจะเรียกว่า คดี “ม” และจะไม่เรียกชื่อเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ดังนั้น ปัจจุบันศาลแขวงจะไม่มีดำเนินการพิจารณาแบบคดีไม่มีข้อยุ่งยาก จึงทำให้คดีไม่มีข้อยุ่งยากต้องไปฟ้องที่ศาลที่มีเขตอำนาจที่ไม่ใช่ศาลแขวง

แต่ถ้าคดีมีทนายเกิน 3 แคนบาท และเข้าหลักเกณฑ์คดีไม่มีข้อยุ่งยาก ตามมาตรา 196 แล้วฟ้องในเขตศาลที่มีอำนาจในการพิจารณา ศาลจะปรับเข้าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ในทางปฏิบัติจะเรียกว่า คดี “ย” ในปัจจุบันนี้ถ้าเป็นธนาคารพาณิชย์เป็นโจทก์มาฟ้อง แล้วเข้าหลักเกณฑ์คดีไม่มีข้อยุ่งยาก ศาลบางแห่ง เช่น ศาลแพ่ง เป็นต้น ในทางปฏิบัติศาลจะเรียกชื่อเป็น คดี “ธ” ซึ่งแท้จริงก็คือคดีไม่มีข้อยุ่งยากเช่นกัน เพราะคดีที่ธนาคารมาฟ้องส่วนใหญ่จะมีทนายเกิน 3 แคนบาท และเข้าหลักเกณฑ์คดีไม่มีข้อยุ่งยาก ดังนั้นจึงต้องพิจารณาคดีแบบไม่มีข้อยุ่งยาก

ดังนั้นการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ปัจจุบันนี้จึงไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลแขวงอีกต่อไป หากจะฟ้องเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก โจทก์จะต้องนำคำฟ้องไปยื่นต่อศาลชั้นต้นที่มีอำนาจ เช่น ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี หรือศาลจังหวัด เช่น ศาลจังหวัดมีนบุรี ศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น โดยยึดถือตามเขตอำนาจประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 3(1), มาตรา 4(1), มาตรา 4 ทวิ และมาตรา 4 ตี²²

2.3.2 การคิดค่าธรรมเนียมขึ้นศาลในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

สำหรับค่าขึ้นศาลในศาลชั้นต้นนั้น มาตรา 196 วรรคสอง บัญญัติไว้ชัดเจนเป็นข้อยกเว้นไม่ให้นำเอามาตรา 190 จัตวา²³ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม

²²ไพโรจน์ วายุภาพ, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 16, น. 120.

²³ มาตรา 190 จัตวา ในคดีมีโนสาเร่ ให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลตามตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายนี้ แต่ค่าขึ้นศาลรวมกันแล้วไม่เกินหนึ่งพันบาท

ค่าขึ้นศาลในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกานั้น ให้ผู้อุทธรณ์หรือผู้ฎีกาเสียตามจำนวนทนาย หรือราคาทรัพย์สินที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา แล้วแต่กรณี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2551 มาใช้บังคับกับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก
 ดังนั้น หลักการชำระค่าขึ้นศาลในคดีมีโนสาเร่ที่กำหนดให้โจทก์เสียค่าขึ้นศาลขั้นต่ำเท่ากับจำนวน
 ค่าขึ้นศาลที่เรียกเก็บตามตารางค่าธรรมเนียมศาล กำหนดให้ชำระขั้นต่ำเรื่องละ 200 บาท อย่าง
 สูงไม่เกิน 1,000 บาท ตามมาตรา 190 จัตวา นั้นไม่สามารถนำมาใช้กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้เลย
 ดังนั้น ค่าขึ้นศาลขั้นต่ำของคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้น เป็นคดีสามัญและเป็นคดีมีทุน
 ทรัพย์

สรุป โจทก์ต้องเสียค่าขึ้นศาลตามตารางค่าธรรมเนียมศาล²⁴ ตาราง (1)(ก) เป็นคดี
 อย่างมีทุนทรัพย์ ถ้าไม่เกิน 50 ล้านบาท เสียในอัตราร้อยละ 2 แต่ไม่เกิน 200,000 บาท ส่วนที่เกิน
 50 ล้านบาทขึ้นไปเสียในอัตราร้อยละ 0.1 ซึ่งแตกต่างจากค่าธรรมเนียมศาลเดิม ที่ไม่จำกัดทุน
 ทรัพย์ขึ้นสูงโดยเก็บในอัตราร้อยละ 2.50 แต่ไม่เกิน 200,000 บาท

ตัวอย่างเช่น ถ้าเรียกเก็บตามจากค่าธรรมเนียมศาลเดิม ถ้าฟ้องคดีทุนทรัพย์ 60 ล้าน
 บาท ก็จะเสียค่าขึ้นศาลอย่างสูงเพียง 200,000 บาท แต่ถ้าเรียกเก็บตามค่าธรรมเนียมศาลใหม่ ถ้า
 ฟ้องคดีทุนทรัพย์ 60 ล้านบาท จะเสียค่าขึ้นศาล ในส่วน 50 ล้านบาทแรกเป็นจำนวนเงิน 200,000
 บาทที่กำหนดไว้ก่อนแล้ว ส่วนอีก 10 ล้าน จะเก็บในอัตราร้อยละ 0.1 บาท แยกต่างหากจาก
 200,000 บาท

2.3.3 หลักเกณฑ์การฟ้องคดีและการสั่งของศาลให้ดำเนินคดีอย่างคดีไม่มีข้อ ยุ่งยาก

คดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญประเภทหนึ่ง และมาตรา 196 ไม่ได้บัญญัติ
 หลักเกณฑ์การยื่นคำฟ้องคดีไม่มีข้อยุ่งยากไว้เป็นอย่างอื่น ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติตามมาตรา
 196 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่ใช้ถ้อยคำว่า “ในคดีสามัญซึ่งโจทก์ฟ้อง...”

ดังนั้น คำฟ้องคดีไม่มีข้อยุ่งยากจึงต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลชั้นต้นจะยื่นฟ้องด้วย
 วาจาอย่างคดีมีโนสาเร่ ตามมาตรา 191 วรรคหนึ่งไม่ได้ ซึ่งคำฟ้องที่ถูกต้องและครบถ้วนจะต้องทำ
 ตามมาตรา 172 กล่าวคือ จะต้องแสดงโดยชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหาและคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่
 อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น หากฟ้องไม่บรรยายให้ถูกต้องไม่ว่าจะเป็นฟ้องที่ไม่ชัดแจ้งหรือ

²⁴โปรดดู ภาคผนวก ก.

ขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ซึ่งถึงขนาดที่เป็นฟ้องเคลือบคลุมหรือขาดองค์ประกอบที่ทำให้จำเลยต้องรับผิดชอบแล้ว ศาลก็ต้องสั่งยกฟ้องโจทก์²⁵

นอกจากนี้ ตามมาตรา 196 วรรคสอง ยังให้ดุลพินิจศาลในการรับฟ้องและพิจารณาพิพากษาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้ โดยใช้ถ้อยคำว่า “ถ้าศาลเห็นว่าคดีตามวรรคหนึ่งนั้นปรากฏในเบื้องต้นว่าเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไม่ว่าโจทก์จะได้ยื่นคำขอตามวรรคหนึ่งหรือไม่ ให้ศาลมีคำสั่งให้นำบทบัญญัติในหมวดนี้ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีในสาระ เว้นแต่มาตรา 190 จัตวา มาใช้บังคับแก่คดีเช่นนั้นได้”

แม้โจทก์มิได้ยื่นคำขอให้พิจารณาโดยรวบรัดก็ตาม ถ้าศาลเห็นเองว่าคดีสามัญที่โจทก์ยื่นมานั้นเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ศาลจะมีคำสั่งให้พิจารณาคดีนั้นโดยรวบรัดตามบทบัญญัติมาตรา 196 วรรคสองที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะสำหรับคดีไม่มีข้อยุ่งยากประกอบกันก็ได้

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าศาลมีคำสั่งให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบคดีไม่มีข้อยุ่งยากไปแล้ว ระหว่างพิจารณาปรากฏว่าคดีนั้นไม่ตกอยู่ในบังคับที่จะเป็นคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมแล้วดำเนินการพิจารณาต่อไปแบบคดีสามัญได้²⁶ตามมาตรา 196 วรรคท้าย

“ถ้าในระหว่างการพิจารณาปรากฏว่าคดีไม่ตกอยู่ภายใต้บังคับแห่งมาตรานี้ ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมแล้วดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปตามข้อบังคับแห่งคดีสามัญได้”

มาตรา 196 วรรคท้ายนั้น หากภายหลังที่ศาลรับคำฟ้องแล้วพิจารณาคดีไปอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากแล้วปรากฏว่ามีเหตุที่ไม่อาจจะพิจารณาคดีดังกล่าวอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากต่อไปได้ ไม่ว่าจะด้วยเหตุที่มีการฟ้องแย้งหรือการรวมพิจารณาคดี การร้องสอด เป็นต้น ที่ทำให้กลับกลายเป็นคดีที่มีประเด็นยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นจนไม่อาจนำกระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากมาใช้ต่อไปได้ ศาลจะต้องเพิกถอนคำสั่งเดิมที่ให้พิจารณาคดีอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยากแล้วกลับมาดำเนินคดีต่อไปอย่างคดีสามัญ การเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวเป็นการเพิกถอนคำสั่งตามมาตรา 196 วรรคท้ายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะ มิใช่การเพิกถอนกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบตามมาตรา 27 เนื่องจากขณะที่ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาคดีอย่างไม่มีข้อยุ่งยากนั้น ศาลได้พิจารณารายละเอียดและประเด็นในคดีตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดและเมื่อครบองค์ประกอบของคดีไม่มีข้อ

²⁵ ธานีศ เกศวพิทักษ์, “วิธีพิจารณาคดีในสาระและคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่แก้ไขใหม่ บทบาทของศาลที่ต้องเปลี่ยนแปลง,” สำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค 4 และวิทยาลัยข้าราชการตุลาการ, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ, สำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ, 2542, น. 6.

²⁶ ไพโรจน์ วายุภาพ, อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 16, น. 121.

ยุ่งยาก ศาลจึงได้มีคำสั่งให้พิจารณาคดีอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก กรณีจึงไม่ใช่การสั่งโดยผิดหลง แต่เนื่องจากต่อมาปรากฏว่ารายละเอียดและประเด็นต่างๆของคดีได้มีเหตุเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้คดีไม่อยู่ในองค์ประกอบของคดีไม่มีข้อยุ่งยากและไม่อาจดำเนินการพิจารณาคดีอย่างไม่มีข้อยุ่งยากต่อไปได้ ศาลจึงต้องมีคำสั่งเพิกถอนคำสั่งเดิมที่ให้พิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก แล้วกลับมาพิจารณาคดีดังกล่าวอย่างคดีสามัญต่อไป²⁷ สำหรับกระบวนการพิจารณาที่ดำเนินไปก่อนหน้านี้บางส่วนอาจถูกเพิกถอนต้องทำใหม่ หรือพยานบางคนเบิกความไปโดยศาลบันทึกคำเบิกความแต่โดยย่อต้องนำมาเบิกความใหม่เพื่อบันทึกคำเบิกความให้สมบูรณ์²⁸

2.3.4 กระบวนการพิจารณาคดีที่รวบรัดในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

ภายหลังจากที่ศาลรับฟ้องคดีแล้วให้ดำเนินการพิจารณาอย่างคดีไม่มีข้อยุ่งยาก และมีคำสั่งให้พิจารณาโดยรวบรัดแล้ว ไม่ว่าจะโจทก์จะได้ยื่นคำร้องขอหรือไม่ หรือจากการใช้ดุลพินิจของศาลก็ตาม ศาลจะออกหมายเรียกไปยังจำเลย โดยในหมายเรียกนั้นต้องระบุจำนวนเงินที่เรียกฟ้องและเหตุแห่งการเรียกฟ้องและกำหนดวันนัดพิจารณา โดยให้จำเลยมาศาลเพื่อไกล่เกลี่ยให้การ และสืบพยานในวันเดียวกันและให้ศาลสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย ซึ่งหมายเรียกจะต้องแนบสำเนาคำฟ้องของโจทก์ไปด้วย เพราะคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญที่ไม่มีข้อยุ่งยาก ดังนั้นตอนฟ้องจึงต้องทำเป็นคำฟ้องโดยทำเป็นหนังสือเท่านั้น²⁹ ไม่เหมือนกับคดีมโนสาเร่ที่สามารถยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อศาลก็ได้

วันนัดพิจารณาที่ศาลกำหนดดังกล่าวไม่จำเป็นต้องกำหนดภายใน 5 วัน นับแต่วันที่จำเลยได้รับหมายเรียกดังที่มาตรา 196(1) เดิม ซึ่งบังคับไว้ ศาลจึงกำหนดวันหนึ่งวันใดตามที่เห็นสมควรโดยมิให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดี กล่าวคือต้องให้โอกาสจำเลยที่จะมีเวลาให้การต่อสู้คดี หรือหาพยานหลักฐานมาสนับสนุนข้อต่อสู้ของตน³⁰

ผู้เขียนมีความเห็นว่า กฎหมายกำหนดให้ศาลต้องกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วซึ่งอาจเป็นวันหนึ่งวันใดก็ได้ที่ศาลเห็นสมควร โดยมิให้เป็นการเสียหายแก่การต่อสู้คดี กล่าวคือต้องให้โอกาสจำเลยที่จะมีเวลาให้การต่อสู้คดี หรือหาพยานหลักฐานมาสนับสนุนข้อต่อสู้ของตนได้

²⁷ ธานีศ เกศพิทักษ์, อ่างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 25, น. 6.

²⁸ ไพโรจน์ วายุภาพ, อ่างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 16, น. 122.

²⁹ พิพัฒน์ จักรางกูร, อ่างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 14, น. 557.

³⁰ ไพโรจน์ วายุภาพ, อ่างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 16, น. 123.

ตามสมควร ยิ่งถ้าเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์สูงๆ ศาลก็ควรกำหนดวันนัดพิจารณาให้นาน เพื่อให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีได้เต็มที่แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลตามข้อเท็จจริงเป็นรายๆไป และเรื่องกำหนดวันนัดพิจารณาจะสัมพันธ์เชื่อมโยงกับในประเด็นเรื่องการออกหมายเรียก ผู้เขียนมีความเห็นว่าการออกหมายเรียกในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ศาลควรพิจารณาการส่งหมายอย่างเคร่งครัด เพราะแนวทางปฏิบัติการส่งหมาย จะส่งตามที่อยู่ของจำเลย(กรณีเป็นบุคคลธรรมดา)ที่ระบุในแบบรับรองรายการทะเบียนราษฎร (ทร.14) หรือหนังสือรับรอง(กรณีเป็นนิติบุคคล) ซึ่งหลักฐานที่ออกจากราชการเป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้ แต่ในการส่งหมายให้กับบุคคลธรรมดานั้นมักจะพบปัญหา คือ ที่อยู่ตามที่ปรากฏในเอกสารดังกล่าว จำเลยอาจจะไม่ได้อาศัยอยู่ตามเอกสารนั้น ซึ่งอาจมีหลายสาเหตุ เช่น จำเลยอาจได้ย้ายไปอยู่ที่อื่นหรือไปทำงานที่อื่น แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงที่อยู่ทางทะเบียน ทำให้จำเลยไม่ได้รับหมายเรียกและทำให้ตนไม่ทราบถูกฟ้อง และอีกสาเหตุที่สำคัญที่จำเลยจะไม่ได้รับหมายเรียก คือการที่โจทก์ฟ้องคดีที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ โดยจะอ้างว่ามูลคดีเกิดขึ้น ณ ที่ดังกล่าว ซึ่งตรงนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้บัญญัติไว้ ให้โจทก์สามารถเลือกฟ้องร้องดำเนินคดีในเขตอำนาจศาลได้ 2 แห่ง คือ สถานที่มูลคดีเกิด กับสถานที่จำเลยมีภูมิลำเนา เช่น ทำสัญญาที่กรุงเทพฯและจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ส่วนใหญ่ โจทก์มักจะเลือกฟ้องจำเลยตามสถานที่มูลคดีเกิด เพราะว่าโจทก์จะโยนปัญหาให้กับจำเลย โดยให้จำเลยเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาศาล จำเลยจะต้องเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายทำให้จำเลยส่วนใหญ่จะไม่มาตามหมายเรียก และเมื่อเกิดปัญหาเช่นนี้ทำให้จำเลยไม่เข้ามาต่อสู้คดี จึงทำให้จำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การหรือไม่ไปศาลในวันนัดพิจารณา ตามกฎหมายให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและต้องแพ้คดีตามเทคนิคของกฎหมาย ซึ่งจากสภาพดังกล่าวทำให้เกิดความเสียหายแก่ฝ่ายจำเลยเป็นอย่างมาก ยิ่งคดีที่มีทุนทรัพย์สูงๆแต่รูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปแบบไม่มีข้อยุ่งยาก

ส่วนในเรื่องการสืบพยาน เจตนารมณ์หลักของวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนาและคดีไม่มีข้อยุ่งยากที่ได้แก้ไขใหม่นี้ ก็เพื่อเร่งรัดคดีให้เสร็จสิ้นไปโดยรวดเร็ว โดยได้กำหนดเพิ่มบทบาทของศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาและค้นหาความจริง ดังนั้นคดีไม่มีข้อยุ่งยากจึงได้นำเอากระบวนการวิธีพิจารณาระบบไต่สวน (Inquisitorial System) มาใช้เพื่อให้ศาลทำหน้าที่ไต่สวนพยานหลักฐานค้นหาข้อเท็จจริงด้วยตนเองมากกว่าที่จะให้เป็นหน้าที่ของคู่ความนำสืบพิสูจน์ความจริงต่อศาลดังเช่นในระบบกล่าวหาที่ใช้อยู่ในคดีสามัญ

ระบบไต่สวนเน้นเรื่องบทบาทศาล ในการควบคุมกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญ โดยศาลไม่ถูกจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความนำเสนอต่อศาล แต่มีอำนาจที่จะค้นหาความจริงเพื่อ

พิจารณาพิพากษาคดีด้วย กระบวนพิจารณาในระบบนี้มักจะมีลักษณะเป็นการพิจารณาด้วย เอกสารโดยลับและไม่ค่อยมีการดำเนินการโต้แย้งต่อผู้กันระหว่างคู่ความ โดยศาลจะใช้ดุลพินิจ ของตนว่าพยานหลักฐานใดน่าเชื่อถือหรือไม่ ดังนั้นศาลจึงต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดจะ กระทำเพื่อเข้าข้างหรือเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้

2.3.5 การขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา

เนื่องจากคดีไม่มีข้อยุ่งยากนั้นเป็นคดีที่มีความขัดแย้งอยู่ในตัวมันเอง กล่าวคือคดีไม่มี ข้อยุ่งยากเองนั้น เป็นคดีสามัญประเภทหนึ่ง แต่ใช้วิธีพิจารณาความคดีมโนสาเร่เป็นหลักในการ พิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ดังนั้นเมื่อจะศึกษาถึงการนำเอาวิธีการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้กับคดีไม่มี ข้อยุ่งยากจึงต้องแยกพิจารณาดังนี้

กรณีคดีไม่มีข้อยุ่งยากในฐานะที่เป็นคดีสามัญ เมื่อคดีไม่มีข้อยุ่งยากเป็นคดีสามัญ ประเภทหนึ่งจึงสามารถนำวิธีการคุ้มครองชั่วคราวมาใช้ได้ตามหลักทั่วไป แต่ทั้งนี้ก็เป็นไปตาม ความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละคดี

กรณีคดีไม่มีข้อยุ่งยากในฐานะที่ต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มาใช้บังคับ ตาม มาตรา 196 ประกอบมาตรา 195 สามารถสรุปหลักเกณฑ์ของวิธีพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้เป็น 3 ชั้น ชั้นแรก ต้องนำวิธีพิจารณาที่มาตราดังกล่าวกำหนดไว้โดยเฉพาะมาใช้บังคับก่อน หากเรื่อง ใดไม่ได้กำหนดไว้เฉพาะจึงมาถึง ชั้นที่สอง ที่ต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มาใช้บังคับ และชั้นที่ สาม หากวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ไม่ได้กำหนดไว้ก็ให้นำวิธีพิจารณาคดีสามัญมาใช้บังคับ ซึ่ง หลักเกณฑ์ดังกล่าวจะเห็นว่าวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาไม่ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะในคดี ไม่มีข้อยุ่งยากจึงจำเป็นต้องนำวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่มาใช้บังคับ ซึ่งหากไม่ตีความมาตรา 254 โดยเคร่งครัดแล้วนั้นวิธีการขอคุ้มครองชั่วคราวก็น่าที่จะนำมาใช้กับคดีไม่มีข้อยุ่งยากได้เช่นกัน

2.3.6 การพิพากษาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

ในคดีไม่มีข้อยุ่งยากไม่ได้บัญญัติถึงรูปแบบของการทำคำพิพากษาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ไว้ จึงต้องอาศัยหลักในการทำคำพิพากษาในคดีมโนสาเร่นำมาตรา 194 ที่ให้ศาลมีอำนาจออก คำสั่งหรือคำพิพากษาคดีด้วยวาจามาใช้บังคับกับคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ซึ่งการทำคำพิพากษาด้วย วาจา นี้ มาตรา 194 กำหนดให้ต้องทำตามมาตรา 141 วรรคสอง กล่าวคือศาลจะต้องทำรายงาน เกี่ยวกับคำสั่งหรือคำพิพากษานั้น โดยไม่จำเป็นต้องจดแจ้งรายการแห่งคดีหรือเหตุผลแห่งคำวินิจฉัย เว้นแต่คู่ความฝ่ายใดแจ้งความจำนงที่จะอุทธรณ์หรือได้อุทธรณ์ขึ้นมาก็ให้ศาลมีอำนาจทำคำ ชี้แจงแสดงรายการข้อสำคัญหรือเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยกัลกับบันทึกที่ภายในเวลาอันสมควร

2.3.7 การบังคับตามคำพิพากษาในคดีไม่มีข้อยุ่งยาก

ในคดีมีโนสาเร่ กฎหมายได้เพิ่มบทบาทและอำนาจหน้าที่ให้ศาลมีอำนาจช่วยเหลือให้การบังคับคดีเสร็จไปด้วยความรวดเร็ว ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ปรากฏเห็นได้ในมาตรา 273 วรรคหนึ่ง³¹ ดังนั้นเห็นได้ว่ากฎหมายประสงค์จะให้ศาลเข้ามามีบทบาทในการกำหนดระยะเวลาแก่ลูกหนี้ในการปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลในคดีมีโนสาเร่ไม่เกิน 15 วัน แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายไม่ได้ระบุให้อำนาจศาลเช่นนี้ในคดีสามัญและคดีไม่มีข้อยุ่งยากด้วย กล่าวคือหากเป็นคดีสามัญและคดีไม่มีข้อยุ่งยากการกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลยังต้องเป็นไปตามหลักทั่วไปในมาตรา 273 วรรคต้น คือกฎหมายปล่อยให้ผู้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดระยะเวลาเท่าไรก็ได้ โดยไม่มีข้อจำกัดซึ่งศาลจะต้องเป็นผู้กำหนดเองตามความเหมาะสมหรือยากง่ายในอันที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นรายคดีไป

2.3.8 การอุทธรณ์ ฎีกา³²

เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีไม่มีข้อยุ่งยากแล้ว คู่ความที่ไม่พอใจก็มีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาต่อไปได้อย่างคดีสามัญ โดยหลักหากเป็นปัญหาข้อกฎหมายก็สามารถอุทธรณ์ ฎีกาได้เสมอ แต่หากเป็นปัญหาข้อเท็จจริงต้องพิจารณาจำนวนทุนทรัพย์ตามมาตรา 224 และมาตรา 248 ด้วย

แต่ถ้ามีการพิจารณาแบบขาดนัดอยู่ด้วย ข้อจำกัดสิทธิอุทธรณ์ฎีกาตามบทบัญญัติในวิธีพิจารณาแบบขาดนัดย่อมนำมาใช้บังคับด้วย

แต่ปัจจุบันได้มีระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษา พ.ศ. 2551 ซึ่งลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 125 ตอนที่ 68 ก เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2551³³ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนจะขอวิเคราะห์ในบทวิเคราะห์ต่อไป

³¹มาตรา 273 วรรคหนึ่ง “ถ้าในคำบังคับได้กำหนดให้ใช้เงิน หรือให้ส่งทรัพย์สิน หรือให้กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใด ๆ ให้ศาลระบุไว้ในคำบังคับนั้นโดยชัดแจ้ง ซึ่งระยะเวลาและเงื่อนไขอื่น ๆ อันจะต้องใช้เงิน ส่งทรัพย์สิน กระทำการหรืองดเว้นกระทำการใด ๆ นั้น แต่ถ้าเป็นคดีมีโนสาเร่ ศาลไม่จำเป็นต้องให้เวลาแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาเกินกว่าสิบห้าวันในอันที่จะปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

³²ไพโรจน์ วายุภาพ, *อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 16*, น. 127.

³³โปรดดู ภาคผนวก ข.

3. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการค้นหาข้อเท็จจริงของศาลที่ใช้วิธีพิจารณา แบบระบบไต่สวน

เนื่องด้วยสำนักงานศาลยุติธรรมได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาในการดำเนินคดีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคแล้วสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้³⁴

1.กรณีผู้บริโภคที่ถูกเอาเปรียบและไม่ได้รับความเป็นธรรม เนื่องจากไม่มีความรู้เรื่องแบบในการทำนิติกรรม ดังนั้นการร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภค ควรผ่อนคลายความเข้มงวดลงในเรื่องแบบของนิติกรรม

2.การที่ผู้ประกอบการค้ามักจะโฆษณาหรือทำข้อตกลงเพิ่มเติมกับผู้บริโภคเพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคเข้าทำสัญญาแต่ไม่ระบุในเอกสารสัญญาที่ทำต่อกันทำให้ผู้บริโภคไม่มีพยานหลักฐานในการฟ้องร้องคดีซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม

3.กรณีที่สินค้าชำรุดบกพร่องจนแก้ไขไม่ได้ ผู้บริโภคส่วนใหญ่ประสงค์จะขอให้เปลี่ยนสินค้าใหม่ให้มากกว่าที่จะเรียกให้ชดใช้ราคาหรือค่าเสียหาย แต่เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ การที่จะให้ผู้บริโภคนำดำเนินการขอให้เปลี่ยนสินค้าต้องมีการฟ้องร้องคดีซึ่งต้องใช้เวลาและอาจจะไม่คุ้มค่ากับการลงทุนทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบ

4.ความเสียหายต่อร่างกายบางอย่างไม่อาจประเมินเป็นเงินได้ชัดเจนในขณะยื่นฟ้องและโรคภัยบางอย่างอาจต้องใช้ระยะเวลาในการสะสมเป็นเวลานานจึงจะเกิดอาการ เมื่อเกิดอาการของโรคขึ้นมาในภายหลังก็ยากที่จะพิสูจน์และต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากและในบางครั้งจะต้องใช้พยานเชี่ยวชาญในการพิสูจน์

5.ในกรณีที่ผู้ประกอบการค้าปิดกิจการ หากผู้บริโภคประสงค์จะเลิกสัญญาและได้ฟ้องผู้ประกอบการค้าควรถือว่าสัญญาเลิกกัน โดยไม่ต้องมีการบอกกล่าวไปยังผู้ประกอบการค้าก่อน และในกรณีที่ผู้ประกอบการค้าซึ่งใช้นิติบุคคลบังหน้าเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบที่มีต่อผู้บริโภคควรต้องรับผิดชอบในหนี้ของนิติบุคคลนั้นด้วย การดำเนินคดีต้องเสียค่าใช้จ่าย ผู้บริโภคจำนวนมากจึงต้องไปขอให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ฟ้องคดีแทนเพื่อเลี่ยงค่าฤชาธรรมเนียม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะดำเนินการให้เฉพาะกรณีเป็นประโยชน์

³⁴ สุรัตน์ ชาญชัยกิตติกร, “การเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยโดยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2551), น. 90-91.

ต่อผู้บริโภคเป็นส่วนรวมเท่านั้น ทั้งต้องใช้เวลาในการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ทำให้ผู้ประกอบการค้าขายทรัพย์สินจนไม่มีเหลือพอแก่การบังคับคดี ผู้บริโภคหลายรายได้รับความเสียหายทำนองเดียวกัน

6. การที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจำนวนหลายคนแต่ละคนฟ้องผู้ประกอบการค้าไม่พร้อมกันทำให้ต้องสืบพยานในข้อเท็จจริงเดียวกันหลายครั้ง และผู้บริโภคไม่สามารถพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความบกพร่องในกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการของผู้ประกอบการค้า จึงต้องมีการนำหลักความรับผิดเด็ดขาด (strict liability) มาใช้

7. เนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่ที่ได้รับความเสียหายมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคได้มีการยื่นคำร้องขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้องคดีได้ และการขอคุ้มครองชั่วคราวเพื่อผู้บริโภคเป็นส่วนรวมไม่ควรเคร่งครัดเหมือนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งสำหรับวิธีการคุ้มครองชั่วคราว ควรเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคขอให้ศาลมีหนังสือสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น บัญชีเงินฝากธนาคาร โฉนดที่ดิน เป็นต้น ไปยังธนาคารหรือสำนักงานที่ดินที่เกี่ยวข้องได้ด้วย และควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจออกหมายบังคับคดีได้ทันที ถ้าข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่าการออกคำบังคับจะทำให้ไม่สามารถบังคับคดีได้ทันเวลาที่

ด้วยเหตุผลดังกล่าวสำนักงานศาลยุติธรรมจึงมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมากร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภค โดยคณะกรรมการพิจารณาแล้วเห็นว่าระบบพิจารณาที่ดี ไม่ควรมีความยุ่งยากซับซ้อน จึงมุ่งไปที่ระบบไต่สวนคล้ายกับคดี민โนสารและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก โดยยึดหลักการความสะดวก ความรวดเร็ว ประหยัดและเป็นธรรม ต่อมาได้มีการนำร่างกฎหมายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค นำเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติและได้ผ่านการพิจารณาจนกระทั่งมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 125 ตอนที่ 38 ก หน้า 51 วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551 โดยให้มีผลบังคับใช้ภายใน 180 วันนับแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยให้เหตุผลว่าโดยที่ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมากขึ้น ในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบการธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลาและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเอง อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้งนำไปสู่การใช้วิธีการที่รุนแรงและก่อให้เกิดการเผชิญหน้า

ระหว่างผู้ประกอบการกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมอันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ สมควรให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพอันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความบกพร่องหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้³⁵

คดีผู้บริโภคเป็นระบบวิธีพิจารณาคดีทางแพ่งของศาลยุติธรรมรูปแบบใหม่ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551³⁶ ถูกออกแบบมาภายใต้แนวความคิดที่ต้องการแก้ไขปัญหาคความไม่เป็นธรรมในการดำเนินคดีข้อพิพาทที่เกี่ยวกับการบริโภคสินค้าหรือบริการซึ่งคู่ความแต่ละฝ่ายมีอำนาจต่อรองไม่เท่าเทียมกัน โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาคดีขึ้นใหม่แตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อใช้กับคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ ทั้งยังกำหนดให้ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเหล่านี้ได้อีกด้วย นอกจากนี้ มาตรา 7 บัญญัติไว้ว่า กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา 6 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม เมื่อเป็นเช่นนี้กฎหมายที่ใช้บังคับแก่การดำเนินคดีกระบวนการในคดีผู้บริโภค เรียงลำดับกฎหมายไว้ดังนี้

- (1) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551
- (2) ข้อกำหนดประธานศาลฎีกา
- (3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

จากการศึกษาผู้เขียนพบว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ได้วางหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคแตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลายประการ³⁷ เช่น

- การยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคใน

³⁵ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 125 ตอนที่ 38 ก หน้า 51 วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2551.

³⁶ โปรดดู ภาคผนวก ข.

³⁷ <http://www.coj.go.th/jla/userfiles/doc/lds/consumer/consumer_howto_Channarong.PDF>, 16 กันยายน 2551.

มาตรา 18

- การยื่นคำฟ้องหรือคำให้การคู่ความอาจกระทำด้วยวาจาได้ ในมาตรา 20
- ภาระการพิสูจน์ ในมาตรา 29
- การแสวงหาข้อเท็จจริงโดยศาลและอำนาจเกี่ยวกับการสืบพยาน ในมาตรา 33, มาตรา 34, มาตรา 36
- สิทธิในการยื่นอุทธรณ์และฎีกา
- การใช้วิธีการชั่วคราวเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนรวม

เป็นต้น

3.1 สารสำคัญของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

1. บทนิยาม “คดีผู้บริโภค” ความหมายว่า คดีพิพาทระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายแพ่งอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้า การบริการและคดีแพ่งตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดจากสินค้าไม่ปลอดภัย “ผู้บริโภค”³⁸ หมายความว่า ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยกับผู้ประกอบธุรกิจ” หมายความว่า ผู้ประกอบธุรกิจตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคและให้หมายความรวมถึงผู้ประกอบการตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย ทั้งนี้เพื่อให้วิธีพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัติฉบับนี้สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นกว่าวิธีพิจารณาคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

2. กำหนดให้มีเจ้าพนักงานคดี³⁹ เพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย และทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน บันทึกคำพยาน ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างการพิจารณา รวมทั้งปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเจ้าพนักงานคดีเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภค ซึ่งตามกฎหมายฉบับนี้จะกำหนดให้เจ้าพนักงานคดีเป็นข้าราชการศาลยุติธรรมและในมาตรา 5 ที่กำหนดให้เจ้าพนักงานคดีต้องมีคุณสมบัติ คือ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือ

³⁸ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3.

³⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4.

ปริญญาเอกทางกฎหมาย สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย เป็นสามัญสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาและได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายตามที่ ก.ศ.กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมายและปริญญาในสาขาวิชาอื่นที่ ก.ศ.กำหนดซึ่งไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และได้ประกอบวิชาชีพตามที่ ก.ศ.กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสี่ปี ให้เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาแต่งตั้งบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติตามวรรคหนึ่งเป็นเจ้าพนักงานคดี ทั้งนี้ตามระเบียบที่ ก.ศ.กำหนด

3.ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคนั้นไปด้วยความสะดวก รวดเร็วและเที่ยงธรรมแต่ข้อกำหนดดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีของคุณลดลง⁴⁰

4.กรณีมีปัญหาว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภค ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกระบวนการพิจารณาใดๆ ที่ได้กระทำไปก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยนั้น⁴¹

5.กำหนดห้ามมิให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่บังคับให้นิติกรรมใดต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ หรือนิติกรรมที่ต้องทำตามแบบ มาใช้บังคับแก่คดีที่ผู้บริโภคฟ้องให้ผู้ประกอบธุรกิจชำระหนี้ตามสัญญา รวมทั้งห้ามมิให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94 มาใช้บังคับแก่ผู้บริโภค⁴² ในการฟ้องคดีเพื่อพิสูจน์ถึงข้อสัญญาที่สร้างขึ้นระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ เนื่องจากในการทำสัญญาบางประเภท ผู้ประกอบธุรกิจมักจะไม่นำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อเกิดคดีความทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบผู้ประกอบการในการนำสืบถึงนิติกรรมสัญญาดังกล่าว

6.ประกาศ โฆษณา คำรับรอง หรือการกระทำด้วยประการใดๆ ของผู้ประกอบการซึ่งทำให้ผู้บริโภคเข้าใจได้ในขณะทำสัญญาว่าผู้ประกอบการตกลงจะมอบให้ หรือจัดหาให้ซึ่งสิ่งของบริการ หรือสาธารณูปโภคอื่นใด หรือจะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่ผู้บริโภคเพื่อเป็นการตอบแทนที่ผู้บริโภคเข้าทำสัญญา หรือข้อตกลงใดๆ ที่ผู้ประกอบการจะให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้บริโภคเพิ่มเติมขึ้นจากที่ได้ทำสัญญาไว้ให้ถือว่าข้อความการกระทำหรือข้อตกลงดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งผู้บริโภคสามารถนำสืบพยานบุคคล

⁴⁰พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 6.

⁴¹พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 8.

⁴²พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 10.

หรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับข้อตกลงดังกล่าวได้ ถึงแม้ว่าการทำสัญญาเช่นนั้นกฎหมายจะกำหนดว่าต้องทำเป็นหนังสือหรือมีหลักฐานเป็นหนังสือและไม่ปรากฏข้อตกลงนั้นในหนังสือที่ได้ทำขึ้นก็ตาม⁴³

7.กำหนดเขตอำนาจศาล กฎหมายให้สิทธิผู้ประกอบการธุรกิจเลือกฟ้องผู้บริโภคนั้นหลายศาลนั้น ให้ผู้ประกอบการธุรกิจมีสิทธิฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมิมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลเพียงแห่งเดียว เพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายและเวลาในการต่อสู้คดีของผู้บริโภค⁴⁴

8.การฟ้องคดีของผู้บริโภคตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ในคดีผู้บริโภคซึ่งผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนเป็นผู้ดำเนินคดี ให้ได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงแต่ไม่รวมถึงค่าธรรมเนียมในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด⁴⁵

9.การฟ้องคดีผู้บริโภค โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ ในกรณีที่โจทก์ประสงค์จะฟ้องด้วยวาจา ให้เจ้าพนักงานคดีจัดให้มีการบันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้องแล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ⁴⁶ เมื่อศาลสั่งรับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลตามกำหนดนัดเพื่อการไต่ถามให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน⁴⁷ ซึ่งในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้วให้เจ้าพนักงานคดีทำการไต่ถาม⁴⁸ ซึ่งเป็นหลักการเดียวกับกระบวนการพิจารณาคดีมโนสำนึกและคดีไม่มีข้อยุ่งยาก ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้การพิจารณาคดีผู้บริโภคไม่ยุ่งยากซับซ้อนและรวดเร็วยิ่งขึ้น

10.กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เหมาะสม ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้⁴⁹

⁴³พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 11.

⁴⁴พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 17.

⁴⁵พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18.

⁴⁶พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 20.

⁴⁷พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 24.

⁴⁸พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 25.

⁴⁹พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 33.

11. กำหนดให้ศาลสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม⁵⁰

12. กำหนดให้ศาลสามารถให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้⁵¹

13. ถ้าศาลยังมีได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้⁵²

14. กำหนดให้จัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคขึ้นในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค⁵³ เพื่อให้การพิจารณาอุทธรณ์คดีผู้บริโภคมีความเป็นเอกภาพมากขึ้น รวมทั้งกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภคเป็นที่สุดท้าย เพื่อให้การดำเนินคดีผู้บริโภคมีความรวดเร็วยิ่งขึ้น

15. กำหนดให้คดีผู้บริโภคที่ทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ต้องห้ามคู่ความอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง⁵⁴ แต่คู่ความอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องเพื่อขออนุญาตอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภคหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภคไปพร้อมกับอุทธรณ์ก็ได้⁵⁵ ส่วนในชั้นฎีกาให้ศาลฎีกามีอำนาจรับฎีกาเรื่องใดไว้พิจารณาวินิจฉัยก็ได้ หากเห็นว่าเป็นปัญหาข้อกฎหมายสำคัญซึ่งยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเป็นบรรทัดฐาน หรือเคยมีคำวินิจฉัยของศาลฎีกาแล้วแต่ในคำพิพากษาในชั้นอุทธรณ์ขัดแย้งกับบรรทัดฐานที่วางไว้ หรือเป็นประโยชน์สาธารณะ⁵⁶ หรือเป็นปัญหาสำคัญอื่นที่ศาลฎีกาควรจะได้วินิจฉัยซึ่งเป็นการนำระบบอนุญาตให้ฎีกามาใช้บังคับกับการฎีกาคดีผู้บริโภคแทนระบบสิทธิ เพื่อเป็นการลดขั้นตอน ความซ้ำซ้อน และความล่าช้าในระบบการฎีกาปัจจุบัน

⁵⁰ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 34.

⁵¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 36.

⁵² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 37.

⁵³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 45.

⁵⁴ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 47.

⁵⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 48.

⁵⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 52.

16. กำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษาให้ศาลมีอำนาจกำหนดมาตรการหรือวิธีการตามความจำเป็นและพอสมควรแก่กรณี⁵⁷ ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการเพื่อบรรเทาความเสียหายหรือป้องกันเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือป้องกันเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่คู่ความหรือผู้บริโภคนั้นเป็นส่วนรวม

ทั้งนี้ด้วยเหตุผลมาตรา 7 บัญญัติให้กระบวนพิจารณาคดีผู้บริโภคให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา อันมีนัยสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า การดำเนินกระบวนพิจารณาคดีผู้บริโภคอยู่ในบังคับต้องเป็นไปตามกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ประกอบกัน เพราะมีบทบัญญัติในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 หลายบทหลายมาตรายังขาดความสมบูรณ์อยู่ โดยบทมาตราดังกล่าวจะบัญญัติในทำนองเดียวกันว่า “หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินกระบวนพิจารณาในบทมาตรานี้ๆ ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา” ทั้งนี้กฎหมายฉบับนี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 125 ตอนที่ 95 ก ลงวันที่ 22 สิงหาคม 2551 และบังคับตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีผลใช้บังคับเป็นต้นไป หมายความว่า ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้อย่างสมบูรณ์ถูกต้องตามกฎหมายเรียบร้อยแล้ว โดยใช้ชื่อว่า “ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551” และทั้งนี้ได้มีการกำหนดแบบฟอร์มศาลคดีคุ้มครองผู้บริโภค⁵⁸ ขึ้นมาใหม่ซึ่งมีความแตกต่างไปจากแบบฟอร์มศาลยุติธรรมที่ใช้ทั่วไป

3.2 สารสำคัญของข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

1. กำหนดให้โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ หรือโดยวาจาก็ได้ และให้เจ้าพนักงานคดีอาจให้คำแนะนำแก่โจทก์เพื่อจัดทำคำฟ้องให้ถูกต้องครบถ้วนได้ และโจทก์สามารถเสนอพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องเท่าที่จะทำได้มาพร้อมคำฟ้องก็ได้⁵⁹

2. กำหนดให้ศาลนัดวันพิจารณาโดยเร็ว แต่ต้องไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลมี

⁵⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 65.

⁵⁸ โปรดดู ภาคผนวก ฉ.

⁵⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 6.

คำสั่งรับคำฟ้อง⁶⁰

3. กำหนดให้เจ้าพนักงานคดีเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในวันนัดพิจารณา หรือศาลจะแต่งตั้งให้ผู้ประนีประนอมประจำศาลทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยแทนก็ได้⁶¹

4. กำหนดให้ศาลอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการตรวจสอบพยานหลักฐานข้อเท็จจริงประเด็นแห่งคดีได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี⁶²

สำหรับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนการพิจารณาพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์หลัก⁶³ ดังต่อไปนี้

1. หลักความสะดวกและประหยัด

เป็นหลักการสำคัญเพื่อให้ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น เช่นการให้ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง หรือการให้โจทก์และจำเลยสามารถยื่นคำฟ้องหรือคำให้การด้วยวาจาได้ เป็นต้น

2. หลักความรวดเร็ว

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยเร็วและไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้ประกอบการเกินสมควร โดยกำหนดให้การนัดพิจารณาค้างครั้งแรกจะต้องกระทำโดยเร็ว และในกรณีที่จำเป็นต้องสืบพยานจะต้องสืบพยานติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงเสียได้ หรือให้การพิจารณาพิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์ซึ่งเป็นศาลชั้นที่สุด ต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว เป็นต้น

⁶⁰ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 9.

⁶¹ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 14.

⁶²ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ข้อ 20.

⁶³http://www.coj.go.th/jla/userfiles/doc/lds/consumer/consumer_howto_Chana_rong .PDF./16 กันยายน 2551.

3.หลักไม่เป็นทางการ

การดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีผู้บริโภคมักมีลักษณะที่ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบพิธีการเหมือนคดีแพ่งทั่วไปเพื่อมิให้เอาชนะกันโดยอาศัยเทคนิคทางกฎหมาย หรือการที่เน้นการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นหลักในการระงับข้อพิพาท เป็นต้น

4.หลักสุจริต

การใช้สิทธิภายใต้พระราชบัญญัตินี้จะต้องกระทำด้วยความสุจริตไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้ประกอบการธุรกิจหรือฝ่ายผู้บริโภค โดยกำหนดสภาพบังคับว่าถ้าผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นก็ได้ หรือการที่ให้อำนาจศาลสั่งให้ผู้ประกอบการธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคได้นั้นจะต้องคำนึงถึงความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย เป็นต้น

กฎหมายทั้งสองฉบับนี้ เป็นกฎหมายใหม่ที่เพิ่งมีพื้นที่บังคับ และเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีทางแพ่งเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยตนเอง แต่รัฐได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายสารบัญญัติด้วย⁶⁴ โดยเป็นกฎหมายที่มีหลักเกณฑ์การดำเนินกระบวนการพิจารณาที่เรียบง่าย สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงความยุติธรรมจากศาลได้ง่าย

เพื่อการเยียวยาด้วยความรวดเร็วให้แก่ผู้บริโภค และเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติของการดำเนินคดีทางศาลจากระบบกล่าวหา คือผู้ฟ้องคดีมีหน้าที่หรือภาระในการนำสืบหรือพิสูจน์ให้ศาลเห็นมาเป็นระบบไต่สวน คือให้อำนาจแก่ศาลในการค้นหาความจริง บทบาทศาลจึงเป็นในทางเชิงรุกมากกว่าการตั้งรับ ซึ่งในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 นี้มีบทบัญญัติที่แสดงเจตนารมณ์ไว้อย่างชัดเจนให้ศาลดำเนินการสืบพยานโดยมีบทบาทมากขึ้นในการค้นหาข้อเท็จจริงของคดี ซึ่งศาลมีอำนาจในการเรียกพยานหลักฐานทั้งฝ่ายกล่าวหาและผู้ถูกล่าวหามาให้ศาลพิจารณาได้ตามสมควร โดยผู้ที่

⁶⁴ ธานีศ เกศวพิทักษ์, กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต จำกัด), น. 1.

เสียหายจากการบริโภคสินค้าและบริการ ไม่จำเป็นต้องไปเสาะแสวงหาทนายความมาช่วย
ดำเนินคดีเรียกร้องค่าเสียหายหรือสินไหมทดแทนให้ เหมือนในคดีความปกติก็ได้

และผู้เขียนมีความเห็นว่าหากกระบวนการพิจารณาคดีไม่มีข้อยุ่งยาก มีขั้นตอนที่
ช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็วแก่วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 น่าจะนำมาประยุกต์ใช้ได้
เหมือนกัน เช่น การใช้ดุลพินิจมีคำสั่งไม่เลื่อนเวลาให้จำเลยยื่นคำให้การ การออกคำสั่งหรือคำ
พิพากษาด้วยวาจา หรือการบันทึกข้อความโดยย่อก็ได้ เป็นต้น ซึ่งน่าจะเป็นผลดีต่อวิธีพิจารณา
คดีผู้บริโภค